

HOOFSTUK 1

DIE STUDIE IN PERSPEKTIEF

1.1 AGTERGROND EN PROBLEEMSTELLING

In 'n vinnig-veranderende Suid-Afrikaanse samelewing, met 'n Westerse klem op 'n slanke vroulike liggaam as die nastreefbaarste ideaal, en waar stereotipes oor oormassa ook algemeen gehuldig word en deur die media gepropageer word, raak dit moontlik vir al hoe meer vroeë-adolesente dogters toenemend moeiliker om die toename in massa wat tipies is in hierdie ontwikkelingsfase, te hanteer. 'n Moontlik rede is dat dit vir die dogter waarskynlik moeilik is om te antisipeer hoe groot en breed haar liggaam gaan word en hoe sy uiteindelik met die gestelde ideaal gaan vergelyk. Toename in massa raak die dogter se belewenis van die fisieke self. Alhoewel daar al in Suid-Afrika studies onder spesifiek oormassa adolessente dogters onderneem is, kon geen studie opgespoor word waar daar spesifiek gekyk is na die rol van massa-toename (as deel van die fisieke self) in die vroeë-adolesente dogter se belewenis van die self nie.

Adolessensie kan volgens navorsers soos Gowers en Shore (2001), Owens (2002:492), Sturdevant en Spear (2002) en Meadus (2007) verdeel word in twee stadia, naamlik vroeë- en laat-adolessensie. Tog onderskei navorsers soos Balk (1995:5) weer drie stadia van adolessensie naamlik vroeë-, middel- en laat-adolessensie. Adolessensie is 'n ontwikkelingsfase in die individu se lewe wat gekenmerk word deur vinnige veranderinge op fisieke, kognitiewe en psigo-sosiale gebied (Gowers & Shore, 2001; Owens, 2002:492; Sturdevant & Spear, 2002; Meadus, 2007). Die aanvangsoudersdom wat vir vroeë-adolesente dogters in die literatuur aangedui word, wissel van 10 tot 15 jaar (Prinsloo & Du Plessis, 1998:141; Twining, 1998:368; Owens, 2002:492).

Verskeie navorsers, waaronder Gowers en Shore (2001) en Hutchinson, Baldwin en Oh (2006), het vanuit hul navorsing tot die gevolgtrekking gekom dat, vanweë die ingrypende veranderinge en uitdagings wat met vroeë-adolessensie gepaard gaan, probleme en lewenskrisisse byna onafwendbaar is tydens die fase, en dat die eise van aanpassing vir sommige vroeë-adolesente moeiliker kan wees as vir ander. Een van die veranderinge wat veral vir sommige vroeë-adolesente dogters problematies mag wees, is die toename in massa en liggaamsgrootte (Markey, Tinsley, Ericksen, Ozer & Markey, 2002), veral in 'n Westerse samelewing waar daar vandag sterk klem gelê word op 'n skraal voorkoms en waar stereotipes oor oormassa dikwels deur die massamedia gepropageer word en ook deur baie mense in die samelewing gehuldig word (Owens, 2002:498; Nishina, Ammon, Belmore & Graham, 2006; Viviani, 2006).

Adolesensie, en daarby ingesluit vroeë-adolesensie, is ook 'n tydperk waar die samelewing ander eise aan die individu begin stel (Frydenberg, Lewis, Bugalski, Cotta, McCarthy, Luscombe-Smith & Poole, 2004; Hutchinson *et al.*, 2006; Nounopoulos, Ashby & Gilman, 2006). Die vroeë-adolesente dogter ontwikkel in interaksie met ander en kan nie hul persepsies, standarde en verwagtinge ignoreer nie (Rebelo, 2004:24). Havighurst (aangehaal deur Rice, 1995:333) sien daarom adolessente ontwikkeling as 'n kombinasie van die individu se behoeftes en die samelewing se verwagtinge – 'n stel ontwikkelingsake wat vaardighede, kennis en funksies insluit wat die individu moet verwerf ten einde effektief as volwasse persoon te kan funksioneer. Meadus (2007) stel dit weer dat adolessensie beskou moet word as 'n periode van menslike ontwikkeling wat gekenmerk word deur 'n komplekse stel take wat elk met 'n unieke inspanning gepaard gaan. Bemeestering van hierdie take tydens verskillende lewenstadia, ondersteun die individu in sy/haar poging om aan te pas, asook in sy/haar voorbereiding vir moeiliker take van 'n volgende fase en groter volwassenheid (Compas, Connor-Smith, Saltzman, Thomsen & Wadsworth, 2001; Frydenberg *et al.*, 2004; Murberg & Bru, 2005). Een van die belangrikste take tydens adolessensie, en waarskynlik onderliggend aan heelwat van die ander, is die aanvaarding van die fisieke self en die effektiewe benutting van die liggaam.

Uit die literatuur is dit duidelik dat die vroeë-adolesente dogter heelwat ontwikkeling ondergaan, naamlik op fisieke (Owens, 2002:493; Sturdevant & Spear, 2002; Rebelo, 2004:24; Dahl & Hariri, 2005; Viviani, 2006), kognitiewe (Piaget, 1970:732-734; Mwamwenda, 1996:89; Owens, 2002:532; Liebenberg, 2004:47; Rebelo, 2004:26) en psigo-sosiale (Van Niekerk & Van der Spuy, 1998:63; Scriven & Stevenson, 1998; Owens, 2002:577) gebied. Fisieke veranderinge, waaronder die vinnige groei en veral die skielike toename in massa, mag vir die vroeë-adolesente dogter kommerwekkend en selfs problematies wees, veral in 'n moderne samelewing wat soveel klem op slankheid plaas. Die liggaam word ook nie net swaarder nie, maar verander ook wat die proporsies betref. Tesame met die toename in massa word heupe brëer en borste groter. Hoewel die veranderinge in massa normaal is en hoofsaaklik toegeskryf kan word aan hormoonveranderinge, is die vroeë-adolesent reeds van vroeg af bekommerd oor die vermoë om goed te lyk en aanvaar te word deur ander, en is sy dikwels neerslagtig en verleë oor haar voorkoms (Smolak, 2004; Weiten, 1995:296; Liebenberg, 2004:55-56). Cooper (1993:11) wys daarop dat die gevoel van eiewaarde tydens vroeë-adolesensie grootliks bepaal word deur die gevoel oor liggaamsmassa en liggaamsvorm, en volgens Smolak (2004) hou die vroeë-adolesent se liggaamsontevredenheid, en spesifiek ontevredenheid met massa, verband met die ontwikkeling van eetprobleme, eetversteurings en depressie (Rudd & Lennon, 2001; Frydenberg *et al.*, 2004; Chattaraman & Rudd, 2006). Hoewel adolessensie, waaronder ook vroeë-adolesensie, dus 'n periode is waarin die adolessent moet begin wegbeweeg van die kulturele ideaal van skraalheid wat vir skoonheid gestel word, is liggaamsontevredenheid egter 'n normale verskynsel in die fase (Markey *et al.*, 2002; Geller, Srikameswaran, Zaitsoff, Cockell & Poole, 2003). Massa-stereotipes en selfs-oormassa-stigmas word algemeen deur die media gepropageer en waarskynlik deur die portuurgroep aangehang. Positiewe innerlike kwaliteite word dikwels aan liggaamlike skoonheid en veral aan 'n skraal vroulike figuur gekoppel, terwyl meer negatiewe innerlike kwaliteite aan 'n groter of oormassa liggaam gekoppel word. Vir die vroeë-adolesente dogter wat oormassa is, of

ongelukkig is oor die feit dat sy nou in massa toeneem, mag die internalisering van sulke stereotipes tot gevolg hê dat sy ook nie 'n sterk en positiewe selfbeeld kan ontwikkel nie (Hoyt & Kogan, 2001; Hargreaves & Tiggemann, 2003).

Die vroeë-adolesente dogter ontwikkel egter ook op die kognitiewe (Piaget, 1970:732-734; Mwamwenda, 1996:89; Owens, 2002:532; Rebelo, 2004:26) en psigo-sosiale vlakke (Van Niekerk & Van der Spuy, 1998:63; Scriven & Stevenson, 1998; Owens, 2002:577). Die feit dat sy nou meer abstrak begin dink, intens ingestel is op die self en nuwe, maar dikwels onrealistiese, wyses van dink en redeneer ontwikkel, mag tot gevolg hê dat sy haar veranderende liggaam meer intens, uniek en problematies ervaar. Daarmee saam beleef sy haar fisieke self nou nie net teen die gesinsagtergrond nie, maar word die siening van die portuurgroep (Jones, 2001; Rebelo, 2004:35) en dit wat die verwysingsgroep in die vorm van rolmodelle, en die veralgemeende ander in die vorm van die massamedia propageer, toenemend belangrik in haar belewenis van die self (Hoyt & Kogan, 2001; Blowers, Loxton, Grandy-Flessner, Occhipinti & Dawe, 2003). Om verder te kan ontwikkel, is die aanvaarding van haar fisieke self en die effektiewe benutting van haar liggaam egter vir die vroeë-adolesente dogter baie belangrik. Aanvaarding van die fisieke self, as deel van die self, lê ook onderliggend aan ander belangrike psigo-sosiale take wat sy nou moet bemeester, soos die vestiging van 'n nuwe geslagsrol en die bou van meer volwasse verhoudings met albei geslagte in die portuurgroep – take waarvan die bemeestering ook 'n rol speel in die vestiging van 'n eie identiteit.

Die probleem is dat, hoewel daar studies gedoen is met betrekking tot die oormassa vroeë-adolesente dogter, is daar ongelukkig weinig, indien enige, indiepte-studies gedoen met die doel om te verstaan hoe die vroeë-adolesente dogter nie net oormassa nie, maar spesifiek die toename in massa as deel van die self beleef, asook watter strategieë sy in werking stel ten einde by 'n veranderende fase in haar lewe te kan aanpas. Die gevolg is dat daar tans binne die studieveld van die sosiaal-sielkunde van kleding, 'n kennis-gaping bestaan met betrekking tot hoe die vroeë-adolesente dogter die self tydens hierdie oorgangsfase in haar lewe beleef, en kan haar kledinggedrag dus ook moeiliker begryp word. Die doel van die studie was dus om begrip te kry vir die rol van massa-toename in die vroeë-adolesente dogter se belewenis van die self en moontlike implikasies daarvan vir haar kledinggedrag, uit te lig.

Kledingkundiges soos Kaiser (1990:81) stel dit duidelik dat belewenis van massa-toename nie los van die belewenis van die totale self gesien kan word nie, en vanuit 'n kledinggedrag-perspektief ook nie los van die vroeë-adolesent se belewenis en gebruik van kleding nie. Begrip vir hoe die dogter massa-toename as deel van die self beleef en in interaksie met ander hanteer, behoort dus binne die kledingstudieveld die kennis-gaping aan te spreek en aan kledingkundiges insig te gee met betrekking tot die dogter se belewenis van die self en haar kledinggedrag tydens hierdie oorgangsfase van haar lewe.

Die vraag is: Hoe kan die probleem ondersoek word ten einde werklik begrip te kry vir hoe die vroeë-adolesente dogter massa-toename as deel van die self beleef sodat die moontlike implikasies wat dit vir haar kledinggedrag mag hê, na vore kom?

1.2 BENADERING TOT DIE STUDIE

Met die probleem, wat teen die agtergrond van die dogter se ontwikkeling gestel is, in gedagte, is daar vir die studie besluit op 'n fenomenologiese benadering met die doel om te verken, te verstaan en te beskryf. Fouché (2002:268) en Henning, Van Rensburg en Smit (2004:2-3) wys daarop dat teorie in 'n fenomenologiese studie dien as 'n sterk oriënteringsraamwerk wat die navorsing kan rig, maar dat daar na die fenomeen gekyk word soos uit die oë van die deelnemers. Teorie in 'n fenomenologiese studie dien dus as 'n filosofiese vertrekpunt van hoe daar na die probleem gekyk gaan word. Daar is besluit om in hierdie studie na die probleem vanuit die perspektiewe van die simboliese interaksionisme en 'n lewensverloop-perspektief ("Life course") te kyk.

- 'n Lewensverloop-perspektief lê klem op oorgangspunte ("transitions") binne die lewensbane ("trajectories") van 'n individu se lewe (George, 1993; Elder & Elder, 1994). Oorgangspunte verwys na veranderinge in die status van 'n persoon, wat van beperkte duur kan wees en waarvan die gevolge langtermyn mag wees (George, 1993; Dewilde, 2003). Met ander woorde, 'n oorgangspunt is 'n sosiaal gedefinieerde oorgangspunt tussen twee posisies in die individu se lewensdomein/lewensverloop (Dewilde, 2003). Lewensbane is langtermyn-patrone van stabiliteit en verandering en sluit dikwels veelvoudige oorgangspunte in (George, 1993). Lewensbane kan ook gedefinieer word as die kombinasie van 'n aantal oorgangspunte in verskillende lewensdomeine; dit vorm 'n lewensbaan deur die lewensverloop van die individu (Dewilde, 2003). Oorgangspunte is altyd ingebou in lewensbane, wat daaraan 'n bepaalde betekenis gee (Elder & Elder, 1994). 'n Lewensverloop-perspektief beklemtoon die balans tussen stabiliteit en verandering in die lewensiklus van 'n individu (Dewilde, 2003; Wethington, 2005; Devine, 2005).
- Een van die mees sentrale beginsels van hierdie perspektief is die begrip van interafhanklike lewens, met ander woorde, dat 'n individu voortdurend met ander in interaksie verkeer (Elder & Elder, 1994; Devine, Bove & Olse, 2000). Vanuit 'n lewensverloop-perspektief word die menslike lewe dus regdeur die verloop van die lewe ingebou in sosiale verhoudings met vriende, familie en medewerkers (Devine *et al.*, 2000). Persoonlike netwerke soos die gesin en portuurgroep speel 'n belangrike rol in die gedrag van die individu en die besluite wat hy/sy neem (Elder & Elder, 1994). Die beginsel word ook ondersteun deur die simboliese interaksionisme wat aanvoer dat 'n individu voortdurend met ander in interaksie is en dat die self juis tydens interaksie met ander ontwikkel.
- 'n Lewensverloop-perspektief omsluit konsepte van kontinuïteit en verandering regdeur die lewensverloop van 'n persoon; dit sluit die historiese en huidige sosiale konteks in (Devine *et al.*, 2000). Derhalwe handel dit ook oor sake soos aanpassing by gebeure, individuele keuses en besluite, en

gedwonge aanpassings en keuses wanneer daar met eksterne eise as gevolg van verandering gehandel moet word (Wethington, 2005).

- *Strategie van aanpassing* is die term wat gebruik word om die rol te beskryf van individuele keuses wat gemaak word om die self te kan handhaaf met veranderinge wat deur die lewensverloop plaasvind (Wethington, 2005).
- Vanuit 'n lewensverloop-perspektief neem die vroeë-adolescente dogter verantwoordelikheid vir haar eie lewe en besluite wat daaromtrent geneem word. Die gedagte sluit ook aan by die simboliese interaksionisme wat dit stel dat 'n individu die self kan bestuur.
- Vanuit die simboliese interaksionisme is die mens nie 'n vaste gestruktureerde persoonlikheid nie, maar altyd in die proses van verandering en sosialisering. Die mens word in interaksie met ander gesien, nie as 'n passiewe organisme nie, maar as aktief en dinamies. Volgens Mead (1934:135) is die self iets wat ontwikkel – dit is nie daar met geboorte nie, maar ontwikkel deur die proses van sosiale ervaring en interaksie.
- Interaksie vind tussen individue plaas, maar ook binne die individu self. Menslike handeling word nie net deur sosiale interaksie onderskryf nie, maar ook deur interaksie met die self, wat gesien kan word as 'n objek bestaande uit die fisieke self (die liggaam), waarvan klere as tweede vel deel uitmaak (Horn & Gurel, 1981:158-185), en die innerlike self wat aspekte soos die persoonlikheidskenmerke, waardes, houdings, emosies en so meer insluit. Die self ontwikkel en verander tydens interaksie met ander mense wat nie net aan die individu terugvoer gee met betrekking tot die self nie (Cooley, 1902), maar met wie die individu die self ook vergelyk (Festinger, 1954). Hierdie ander mense sluit in betekenisvolle ander (gesin en geliefdes), verwysingsgroepe (groepe waaraan die individu behoort en graag aan wil behoort en persone/groepe met wie sy identifiseer), en veralgemeende ander (mense in die algemeen, kultuurgroep, stereotipes, mode-ideaal, en so meer).
- Die self word as 'n sosiale objek beskou en Mead (1934:135-226), die vader van Simboliese Interaksionisme, beskou die Self as beide subjek ("I") en objek ("Me"). Die "I" of *ek* is die individu se spontane reaksie op die houding van die ander, terwyl die "Me" of *my* die georganiseerde stel houdings en gelowe van ander is, wat die individu aanvaar en haar eie maak (Mead, 1934:175). Die "Me" is met ander woorde die sosiale self, die objek wat tydens interaksie met ander na vore kom en waarteenoor 'n individu kommunikeer.
- Die hede is veral belangrik en nie soseer dit wat in die verlede gebeur het, of die toekoms waarna uitgesien word nie. Vanuit so 'n siening is die individu se optrede in 'n bepaalde situasie primêr die resultaat van haar belewenis van wat *nou* in die situasie aan die gang is, en nie wat vanuit die verlede in die situasie ingebring is nie. Die verlede is wel van belang deurdat dit herroep kan word en nou in die situasie van toepassing gemaak kan word.

Vanuit so 'n siening word die vroeë-adolescente dogter in hierdie studie dus benader as 'n aktief denkende wese wat verantwoordelikheid kan neem vir hoe sy haar lewe bestuur en beheer. Die feit dat sy die self in interaksie met ander as objek kan beleef, stel haar in staat om die self as objek uit te lig, dit te beoordeel, 'n persepsie daarvoor te kan vorm, met die self daarvoor in gesprek te kan gaan en tevrede of ontevrede daarvoor te kan voel. As objek in interaksie met ander kan die self dus betekenis kry en kan die fisieke self as simbool van bepaalde aspekte van haar innerlike self dien. Ander mense, hetsy betekenisvolle ander, veralgemeende ander of verwysingsgroep-ander speel dus 'n belangrike rol in die ontwikkeling en belewenis van die self.

Die vroeë-adolescente dogter bevind haar in 'n oorgangsfase van haar lewe wat gekenmerk word deur veranderinge op fisieke, kognitiewe en psigo-sosiale gebied. Hierdie veranderinge mag gevolge hê met betrekking tot verskeie van haar lewensbane, waaronder haar belewenis van die self. Ten einde die veranderinge te kan hanteer en aanvaar, en na 'n tydperk van verandering weer stabiliteit in haar lewensbane te ervaar, maak die dogter waarskynlik van bepaalde strategieë gebruik ten einde weer beheer in haar belewenis van die self te verkry.

So 'n benadering tot die dogter as aktief denkende en veranderende wese wat in interaksie met ander ontwikkel, die self teen die perspektiewe van ander beleef en keuses uitoefen wat betref hoe die self gehandhaaf word, het bepaalde implikasies vir die keuse van 'n navorsingstrategie en -metodes vir die studie. Vanuit die simboliese interaksionisme en 'n lewensverloop-perspektief gaan dit in hierdie studie om begrip vir die dogter se diepste belewenisse, persepsies en gedrag. Die gekose perspektiewe dien dus as breë vertrekpunt vir die bestudering van die probleem. Die oorkoepelende doel van hierdie studie was nie om vooropgestelde hipoteses vanuit die teorie te bewys of om vorige navorsingsresultate te bevestig nie, maar om die verstaan en beskryf van die rol van massa-toename in die vroeë-adolescente dogter se belewenis van die self. Daar is derhalwe vir hierdie navorsing besluit op 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering. Met inagneming van die doel van die studie, naamlik om begrip te kry vir die rol van massa-toename in die vroeë-adolescente dogter se belewenis van die self asook die gekose teoretiese perspektiewe, het die volgende oorkoepelende navorsingsvrae die kwalitatiewe studie gerig:

- Watter rol speel massa-toename in die vroeë-adolescente dogter se belewenis van die self en wat is die implikasies daarvan vir haar kledinggedrag?
- Wat is die rol van ander in die vroeë-adolescente dogter se belewenis van die self en wat is die implikasies daarvan vir haar kledinggedrag?
- Hoe handhaaf die vroeë-adolescente dogter die self gedurende hierdie oorgangsfase en wat is die implikasies daarvan vir haar kledinggedrag?

Begrip vir die antwoorde op die drie breë navorsingsvrae behoort die kledingkundige wat teen die agtergrond van die sosiaal-sielkunde werk, te ondersteun in begrip vir die dogter se belewenis van 'n belangrike oorgangsfase in haar lewe, asook begrip vir haar kledinggedrag, waaronder haar voorkomsbestuur.

1.3 VERLOOP VAN DIE STUDIE

Denzin en Lincoln (1994:3) wys daarop dat daar by kwalitatiewe studies dikwels 'n kombinasie van strategieë is ten einde die beste werkbare kombinasie vir die studie te kry. Hierdie studie is 'n fenomenologiese studie, hoewel daar met die data-analise en interpretasie van die bevindinge van die tegniek van gegronde-teorie-ontwikkeling ("grounded theory") gebruik gemaak is. Die uiteindelige doel was egter steeds om die fenomeen te verstaan en so akkuraat moontlik te beskryf, en nie om 'n bepaalde nuwe teorie daar te stel nie (Denzin & Lincoln, 1994:2; Fouché 2002:273; Groenewald, 2004). Henning *et al.* (2004:16), Budd (2005) en Olivares, Peterson en Hess (2007) wys daarop dat 'n fenomenologiese benadering nie 'n metode of raamwerk is waarbinne die navorsing gedoen word nie, maar dat dit eerder beskou moet word as die wyse waarop die navorser voorberei ten einde 'n verskynsel te kan raaksien vanuit die belewenisse van die deelnemers en met begrip vir die konteks en kompleksiteit van die verskynsel of probleem (Hines, 2000). In hierdie studie het dit dus vir die navorser gegaan om begrip vir die deelnemers se belewenisse van die self, begrip vir die rol van massa-toename en ander in hul belewenisse asook vir hoe deelnemers die self bestuur ten einde die self te kan handhaaf in 'n oorgangsfase van hul lewe wat gekenmerk word deur vele veranderinge. Hoewel die teorie en vorige navorsing dus vooraf bestudeer is (sien **HOOFSTUK 2**), is dit nie op die navorsing afgedwing nie. In **HOOFSTUK 3** is die teorie rondom die gekose perspektiewe uiteengesit. Dit het die oorkoepelende navorsingsvrae wat vir die studie gestel is, gerig.

Met die literatuur en die oorkoepelende navorsingsvrae vir die studie in gedagte, is 16 vroeë-adolesente dogters tussen die ouderdomme van 11 en 13 jaar as deelnemers by die studie ingesluit. In **HOOFSTUK 4** word 'n volledige beskrywing en motivering van die steekproef, die keuse en aard van die data-vaslegging en data-insamelingsmetodes, data-analise en interpretasie asook die geloofwaardigheid van die studie gegee. Vir die studie is data-analise gegrond op die beginsels van Tesch (1990:55) wat vir die meeste kwalitatiewe studies as geskik beskou word. Vir data-analise in die studie is gebruik gemaak van ATLAS.ti wat 'n rekenaargesteunde sagtewareprogram vir kwalitatiewe data-analise is. Voorbeelde van kodes, aanhalings, families en 'n netwerk waarna verwys word, is in **Bylaag P** ingesluit.

In **HOOFSTUK 5** is die data onder vier temas teen die agtergrond van die gekose perspektiewe bespreek en geïnterpreteer, met inagneming van die oorkoepelende navorsingsvrae wat vir die studie gestel is, terwyl addisionele teorieë gebruik is ten einde die dogter se belewenisse te kon verstaan. Die verbatim tekste wat gebruik is om die resultate met betrekking tot spesifieke doelwitte te verifieer, is onveranderd geplaas. Die deelnemers se direkte aanhalings is kursief en in vet letters gedruk. Vervolgens is daar in **HOOFSTUK 6** gevolgtrekkings, evaluering en aanbevelings met betrekking tot die studie gemaak. Voorbeelde van die stimulistegnieke wat gebruik is, deelnemers se sketse waarna verwys word en die wyse waarop data-analise

gedoen is, word in die **BYLAE** weergegee. Ander sketse waarna nie verwys word nie, foto's van deelnemers en mode collages is op CD ROM beskikbaar.

Daar word so ver moontlik in die "taal" van die gekose perspektiewe gepraat. Aangesien die studie vanuit die simboliese interaksionisme gedoen is, word die konsep "haarself" in sommige gevalle as twee woorde geskryf. Die loskryf van hierdie konsep kom ter sprake waar dit gaan om 'n beskouing/interpretasie van die "self" as 'n entiteit, as die voorwerp wat nader toeligting benodig. Weens die rykheid van die data is voldoende verbatim aanhalings uit die getranskribeerde onderhoude in die bespreking van die resultate gebruik aangesien dit bydra tot begripvorming van die dogter se belewenis van die toename in massa as deel van die self. Gevolgtrekkings in **HOOFSTUK 6** het slegs betrekking op die deelnemers wat deel gehad het aan die studie en kan nie veralgemeen word nie. Alhoewel daar gepraat word van die vroeë-adolesente dogter, verwys dit slegs na die deelnemers wat deel gehad het aan die studie. Bronverwysings en die lys van bronne is hanteer volgens die voorskrifte van 'n gebruikersvriendelike aangepaste Harvard-metode soos aanvaar deur erkende joernale in die studieveld.

HOOFSTUK 2

VROEË-ADOLESENTE ONTWIKKELING

2.1 AGTERGROND

Fouché (2002:268) en Henning, Van Rensburg en Smit (2004:2-3) wys daarop dat die teorie in 'n fenomenologiese studie aanvanklik vir die navorser slegs dien as oriënteringsraamwerk, en nie op die navorsing afgedwing word nie. Ten einde 'n breë begrip te kry vir die ontwikkelingsfase waarin die vroeë-adolesente dogter haar nou bevind, word daar in hierdie hoofstuk vanuit 'n ontwikkelings-perspektief 'n breë agtergrond gegee met betrekking tot vroeë-adolesente ontwikkeling, soos wat dit ook versoenbaar is met die basiese aannames van die gekose teoretiese perspektiewe (Simboliese Interaksionisme en 'n Lewensverloop- perspektief - In **HOOFSTUK 3** bespreek), maar sonder om te impliseer dat die uitspraak die enigste interpretasie is.

Hoewel navorsers soos Gowers en Shore (2001), Owens (2002:492), Sturdevant en Spear (2002) en Meadus (2007) adolessensie in twee stadia, naamlik vroeë- en laat-adolessensie, verdeel, onderskei Balk (1995:5) drie stadia van adolessente ontwikkeling naamlik vroeë-, middel- en laat-adolessensie. Dit is 'n komplekse stadium van ontwikkeling waarin beduidende fisieke, kognitiewe en psigo-sosiale veranderige plaasvind (Gowers & Shore, 2001; Owens, 2002:492; Sturdevant & Spear, 2002; Liebenberg, 2004:39; De Klerk & Tselepis, 2007; Meadus, 2007). Die woord *adolessensie* wat dan ook vroeë-adolessensie insluit, is afgelei van die Latynse woord "adolescere" wat beteken om op te groei of te ontwikkel tot volle rypheid (Wortman & Loftus, 1992:309; Gross, 1993:636; Twining, 1998:368). Volgens Mwamwenda (1996:63) en Larson, Moneta, Richards en Wilson (2002) staan die tydperk ook uit as 'n fassinerende, interessante en uitdagende periode van menslike groei en ontwikkeling. Dit is dus 'n tydperk van vinnige fisieke, interpersoonlike, sowel as intrapersoonlike groei en 'n tydperk met vele uitdagings (Geller *et al.*, 2003).

Volgens Prinsloo en Du Plessis (1998:141), Twining (1998:368) en Owens (2002:492) dui die aanvang van puberteit ook die aanvang van vroeë-adolessensie aan. Dié navorsers verskil egter oor die presiese ouderdom waarop vroeë-adolessensie 'n aanvang neem. Die aanvangsouderdom wat vir vroeë-adolesente dogters in die literatuur aangedui word, wissel van 10 tot 15 jaar. Dit is volgens Owens (2002:496) insiggewend om daarop te let dat puberteit vandag op 'n vroeër ouderdom 'n aanvang neem en dat persone vroeër hul volwasse lengte bereik en ook langer word as voorheen. Die verskynsel kan toegeskryf word aan 'n gesonder dieet, beter mediese dienste, verbeterde sanitasie en minder kindersiektes as gevolg van immunisering (Owens, 2002:496).

Die toename in massa en liggaamsgrootte is, soos genoem in **HOOFSTUK 1**, van die veranderinge wat moontlik vir sommige vroeë-adolesente dogters problematies mag wees. Vanweë die sensitiwiteit rondom die toename in massa mag die belewenis en handhawing van die self ook vir die vroeë-adolesente dogter 'n probleem inhou. Sy het bepaalde behoeftes, terwyl die samelewing aan die ander kant weer bepaalde verwagtinge stel. Wat hierdie studie betref, beteken dit dus dat die vroeë-adolesente dogter die menige fisieke veranderinge, waaronder die toename in massa, asook gepaardgaande emosies daaromtrent, positief moet aanvaar of strategieë moet aanleer en gebruik wat haar kan ondersteun in die aanvaarding van 'n veranderende en uiteindelik nuwe fisieke voorkoms.

Ten einde die vroeë-adolesente dogter se gedrag en belewenis van haar self te verstaan word daar in hierdie hoofstuk aandag geskenk aan die ontwikkeling van die vroeë-adolesent, soos wat dit verband hou met die doel van die studie asook versoenbaar is met die gekose teoretiese perspektiewe wat as vertrekpunt vir die studie gekies is, en wel onder die hoofde:

- Fisieke ontwikkeling tydens vroeë-adolessensie
- Kognitiewe ontwikkeling tydens vroeë-adolessensie
- Psigo-sosiale ontwikkeling tydens vroeë-adolessensie

2.2 FISIEKE ONTWIKKELING

Vroeë-adolessensie kan volgens Louw, Van Ede en Louw (1999:388), Owens (2002:493), Sturdevant en Spear (2002), Rebelo (2004:24), Dahl en Hariri (2005) en Viviani (2006) beskryf word as 'n periode van skielike veranderinge in die skelet van die vroeë-adolesent, asook die begin van seksuele rytheid. Rytheid behels nie alleen fisieke rytheid nie, maar ook dat jong mense emosionele en psigologiese rytheid bereik (Owens, 2002:493). Die snelle fisieke groei vind plaas as gevolg van die verhoogde produksie van hormone vanaf die pituitêre klier (Owens, 2002:493; Liebenberg, 2004:41). Terselfdertyd verhoog die produksie van hormone vanaf die geslagskliere ook. Dogters beleef die skielike toename in groei gemiddeld twee jaar vroër as seuns (Louw & Edwards, 1997:506; Van Niekerk & Van der Spuy, 1994:55; Owens, 2002:493-494; Liebenberg, 2004:42). Alle liggaamsdele groei egter nie ewe vinnig nie (Louw *et al.*, 1999:390). Beenlengte is gewoonlik die eerste groeiverandering gevolg deur die skouers wat breër word. Die oneweredige groeiveranderinge kan lei tot lompheid by die vroeë-adolesent (Louw & Edwards, 1997:506; Van Niekerk & Van der Spuy, 1998:55; Louw *et al.*, 1999:390).

Vroeë-adolescente bereik ook nie almal die stadium op dieselfde ouderdom nie (Louw *et al.*, 1999:395; Owens, 2002:493-494; Rebelo, 2004:25). Die dogter wat adolessensie later beleef se liggaam bly langer slanker en die liggaamsbou is dus nader aan die ideaal wat vir vroulike skoonheid in die media gestel word (Halonen & Santrock, 1996:338; Liebenberg, 2004:56). Volgens Weiten (1995:294) en Van Niekerk en Van der Spuy (1998:56) beleef die vroeë-adolescent egter nie noodwendig later-ontwikkeling as positief nie. Enige teken van andersheid word dikwels as 'n mislukking beleef. Die vroeë-adolescent wat later as haar portuurgroep ontwikkel, voel dan dikwels "uit". Dit ontnem haar van selfvertroue en goeie portuurgroepverhoudinge. Aan die ander kant is Weiten (1995:296) en Owens (2002:497) van mening dat die dogter wat vroeë-adolessensie vroëer bereik, dikwels meer selfbewus voel omdat sy langer en swaarder as die meeste seuns van haar ouderdom is. Sy mag veral bekommerd voel oor die massa-toename (Weiten, 1995:296; Liebenberg, 2004:55-56).

Kaiser (1990:130) is van mening dat dit nie net gaan om vroeë- of laat-adolessensie nie, maar ook oor hoe aantreklik die dogter is. 'n Aantreklike dogter wat vroeë-adolessensie vroëer beleef, mag minder positief oor die self voel, as wat die geval met 'n onaantreklike dogter van dieselfde ouderdom is. 'n Moontlike verklaring hiervoor mag wees dat die aantreklike dogter normaalweg voorkeurbehandeling kry op grond van haar voorkoms en dat die skielike fisieke veranderinge en veral massa-toename wat met vroeë-adolessensie gepaard gaan, dus vir haar 'n bedreiging is, terwyl die onaantreklike dogter hoop om met die veranderinge saam, haar voorkoms te verbeter.

Met die bereiking van vroeë-adolessensie is die vroeë-adolescent dus dikwels geneig om haar fisieke voorkoms ongunstig met ander te vergelyk, en het sy dikwels 'n negatiewe beeld van haar fisieke self (Davison & McCabe, 2006). Dit bring die vroeë-adolescente dogter tot die besef dat min mense kan voldoen aan die ideaal wat die media stel. Gedurende adolessensie, wat ook vroeë-adolessensie insluit, verkry fisieke aantreklikheid dus 'n nuwe soort belang in die lewens van dogters. Met betrekking tot haar kledingkeuses, gaan dit dus nou nie net om klere wat weens die veranderende liggaam nou te klein word of anders pas nie, maar om 'n totaal ander fisieke beeld wat deur die media voorgedra word en waarmee sy haarself vergelyk.

Die vroeë-adolescente dogter moet die belangrike ontwikkelingstaak om die fisieke self te aanvaar, bemeester (Rebelo, 2004:24), anders kan sy ook gestrem word in die bemeestering van ander ontwikkelingstake, soos om 'n vroulike geslagsrol te vestig of om meer volwasse verhoudings met maats van beide geslagte aan te gaan. Ten einde werklik die vroeë-adolescente dogter te kan ondersteun tydens 'n belangrike (en dikwels krisis-) fase van ontwikkeling en in die bereiking van belangrike ontwikkelingstake ten einde oor te kan gaan na 'n rustiger en meer volwasse fase van ontwikkeling waarbinne sy ook bepaalde kledingkeuses utoefen, is dit in hierdie studie dus belangrik om eerstens te verstaan watter rol massa-toename speel in haar belewenis van haar fisieke en ook innerlike self, en tweedens hoe sy die self handhaaf ten einde aan te pas by haar veranderende voorkoms.

2.3 KOGNITIEWE ONTWIKKELING

Rice (1995:44) definieer kognisie as die proses van weet. Hoewel Piaget (1970) se benadering dikwels gekritiseer word, is dit steeds van waarde aangesien sy werk kognisie vanuit 'n ontwikkelingsperspektief verduidelik. Volgens Piaget (1970) is kognitiewe ontwikkeling 'n gekombineerde resultaat van maturasie van die brein en aanpassing by die omgewing. Piaget (1969:vii) is verder ook van mening dat kognitiewe groei en ontwikkeling on-skeibaar van fisieke ontwikkeling is. Om die dinamiek van kognitiewe ontwikkeling te verduidelik gebruik Piaget (1970) vyf skemas. 'n Skema is 'n struktuur of patroon van dink wat 'n persoon gebruik ten einde 'n situasie te verstaan of by die omgewing aan te pas. Aanpassing is die proses waardeur die persoon sy/haar manier van dink aanpas ten einde nuwe informasie in te sluit wat begrip vir die situasie kan verbeter. Assimilasie sluit die verkryging van nuwe informasie en inkorporering daarvan by bestaande skemas in. Akkommodasie beteken die aanpas by nuwe inligting deur nuwe skemas te ontwikkel wanneer die ou skemas nie meer voldoende is nie. Ekwilibrium beteken dat daar 'n balans is tussen skemas en akkommodasie, terwyl dis-ekwilibrium plaasvind wanneer daar konflik is tussen die werklikheid en die individu se begrip daarvan – wanneer assimilasie nie werk nie en akkommodasie nodig is. Vir hierdie studie beteken so 'n benadering dat die vroeë-adolesent nie 'n passiewe wese is nie, maar 'n denkende persoon wat met haar manier van dink sin uit die situasie wil maak en daarby wil aanpas. In 'n nuwe en gedurig veranderende fase gaan haar behoefte aan ekwilibrium as 'n motiveringsfaktor dien en haar as't ware voortstu na 'n ander manier van dink en dus na kognitiewe ontwikkeling.

Die vroeë-adolesente dogter is nou in 'n stadium waar sy uitbeweeg uit Piaget se konkreet-operasionele fase na die formeel-operasionele fase (Piaget, 1970:732-734; Owens, 2002:532). Die vroeë-adolesent se kognitiewe vermoëns ontwikkel beide kwalitatief en kwantitatief, en dit geskied aanvullend en geïntegreerd. Kwantitatiewe ontwikkeling dui daarop dat die vroeë-adolesent take vinniger, makliker en meer effektief kan bemeester. Kwalitatiewe ontwikkeling dui weer op die verandering in die aard en kognitiewe struktuur van denke (Louw, 1992:419). Kognitiewe ontwikkeling is volgens Mwamwenda (1996:89), Owens (2002:532), Liebenberg (2004:47) en Rebelo (2004:26) die ontwikkeling van 'n persoon se verstandelike vermoë om betrokke te raak by denke, redenering, interpretasies, begrip, kennis-verwerwing, geheue, organisering van inligting, analisering en probleemoplossing.

Veranderinge tree in die aard en struktuur van die vroeë-adolesent se denkprosesse in. Vroeëre denke was meer konkreet en word met vroeë-adolessensie toenemend abstrak (Owens, 2002:531-532). Die dominante denkwysie in die stadium van formele denke is abstrak; dit is meer beweeglik en buigsam as 'n konkrete wysie van denke (Sturdevant & Spear, 2002). Volgens Scriven en Stevenson (1998), Liebenberg (2004:47) en Rebelo (2004:26) ontwikkel abstrakte denke met die aanvang van die formeel-operasionele stadium. Die stadium neem 'n aanvang vanaf ongeveer 12–15 jaar en sluit vroeë-adolessensie in. 'n Persoon wat die formele denkwysie bereik, kan 'n verskeidenheid van take uitvoer wat die gebruik van hipotese, voorspelling, definiëring van terme en die maak van logiese en wetenskaplike afleidings,

insluit (Piaget, 1969:132; Liebenberg, 2004:47; Rebelo, 2004:26). Wanneer die vroeë-adolesent die stadium van formele handelinge bereik het, beskik sy oor die vermoë om te konsentreer op dinge wat slegs in haar eie gedagtes bestaan en belangrik is, en nie noodwendig in dié van ander nie (Owens, 2002:532-533). Sy kan byvoorbeeld besluit dat sy oormassa is terwyl ander nie haar mening deel nie. Sy kan die gedagte van vryheid implementeer in kleding aankope en haar eie besluite wil neem. Die gedagte aan demokrasie kan daartoe lei dat sy voel om 'n groter seggenskap in haar eie lewe uit te oefen. Aspekte wat keuse insluit soos kleding aankope, voorkomsbestuur, eetgewoontes, en so meer mag terreine wees waarin die vroeë-adolesent al meer seggenskap wil uitoefen (Taylor & Consenza, 2002; Grant & Stephen, 2005). Al die gedagtes vind aansluiting by die retro-aktiewe sosialiseringproses waar die vroeë-adolesent al meer en die ouers al minder besluite neem en voorskrifte gee. Die vroeë-adolesent kan dus haar eie mening betreffende haar voorkoms en liggaamsmassa begin vorm. Die mening hoef nie noodwendig ooreen te stem met dié van ander nie.

Egosentrisme is 'n algemene verskynsel by vroeë-adolesente en kan beskou word as die onvermoë om te onderskei tussen die beheptheid met haar eie gedagtes en die denke van ander (Gross, 1993:748). Behalwe dat die vroeë-adolesent oor die algemeen bekommerd is oor die self, gaan sy ook van die veronderstelling uit dat ander se aandag voortdurend op haar gefokus is (Vander Wal & Thelen, 2000; Bener, Kamal, Tewfik & Sabuncuoglu, 2006; Davison & McCabe, 2006). Die egosentrisme kan ook verduidelik word aan die hand van twee addisionele verskynsels, naamlik 'n denkbeeldige gehoor waar die vroeë-adolesent glo dat sy die fokus van almal se aandag is en konstant deur ander geëvalueer word, en die persoonlike fabel waar die vroeë-adolesent van mening is dat dit wat sy beleef uniek is (Scriven & Stevenson, 1998; Owens, 2002:549-550). Sy kan dus verder as die konkrete bewyse gaan en haar verbeelding gebruik. Sy kan voel dat sy die enigste een is wie se heupe so breed word, wat langer as haar maats is of wat sukkel om kledingprodukte te kry wat haar liggaam vlei.

Vroeë-adolesente se vermoë om inligting te prosesseer neem ook toe. Haar korttermyn-geheue vergroot en sy ontwikkel 'n verskeidenheid strategieë om inligting te onthou en probleme op te los (Halonon & Santrock, 1996:338; Louw & Edwards, 1997:511). Met betrekking tot hierdie studie sou dit beteken dat die vroeë-adolesent wat haar massa wil verminder, 'n oplossing kan soek vir die probleem waarmee sy te kampe het. Dit mag 'n verslankingsdieet wees, meer oefening, 'n gesonder leefstyl, kledingprodukte wat haar figuur vlei of selfs aangeleerde kognitiewe redenasies om die self te handhaaf.

Namate die vroeë-adolesent die vermoë ontwikkel om betrokke te raak in rolneming en sodoende 'n gewaarwording het van wat ander dink en voel, ontwikkel sy 'n sensitiwiteit vir ander se opinies oor haar, hoewel sy nie altyd ontvanklik is vir die opinies nie. Kaiser (1990:62) en Morrison, Kalin en Morrison (2004) is van mening dat sosiale standaarde met betrekking tot liggaamsideale en -standaarde vir fisieke aantreklikheid, die beeld wat 'n persoon van die eie liggaam het,

beïnvloed. Dit bepaal ook die mate van tevredenheid of ontevredenheid wat 'n persoon met die liggaam ervaar. Die vroeë-adolesent is ook baie sensitief vir ander (betekenisvolle ander en verwysingsgroep) se opinies, en sy is voortdurend daarvoor begaan om goed genoeg te lyk en deur hulle aanvaar te word (Jones, 2001; Morisson *et al.*, 2004; Smolak, 2004). Die terugvoer van die ouers en portuurgroep en dit wat sy in die massa-media sien (Hoyt & Kogan, 2001; Blowers *et al.*, 2003; Hargreaves & Tiggemann 2003; Morrison *et al.*, 2004), kan ook die mate van tevredenheid wat die vroeë-adolesent met haar eie liggaam ervaar, beïnvloed. Die wyse waarop die gesin en portuurgroep die vroeë-adolesent se fisieke veranderinge hanteer en die reaksie daarop, kan 'n belangrike rol in die vroeë-adolesent se belewenis van die self speel.

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat die vroeë-adolesent nou oor die vermoë beskik om anders te dink as 'n kind. Haar kognitiewe denke het nou ook implikasies vir sowel haar emosionele as haar morele en religieuse ontwikkeling.

2.3.1 Emosionele ontwikkeling

Die eenvoudige en ongekompliseerde emosionele lewe van die kleiner kind maak plek vir 'n ingewikkelde en meer verwikkelde gevoelslewe. Volgens Rebelo (2004:31) word vroeë-adolessensie gekenmerk deur vele gemoedskommeling en emosionele uitbarstings wat toegeskryf kan word aan die vinnige fisieke, kognitiewe en psigo-sosiale ontwikkelinge. Nog 'n moontlike rede vir die vroeë-adolesente dogter se komplekse gevoelslewe kan volgens Silk, Steinberg en Sheffield Morris (2003) daaraan toegeskryf word dat die adolessent, en dus ook die vroeë-adolesent, meer dikwels intense emosies beleef as wat die geval met jonger of ouer persone is. Daarom word daar ook dikwels van adolessensie gepraat as die storm-en-drang-stadium waartydens groot emosionele veranderinge plaasvind, met die resultaat van rebelsheid (Gross, 1993:638; Louw *et al.*, 1999:386). Die vroeë-adolesent se emosies is volgens Van Niekerk en Van der Spuy (1998:61) soms nog soos dié van die kleiner kind – eenvoudig en reguit: wanneer sy hartseer is, huil sy; wanneer sy bly is, spring sy rond van vreugde. Sy wys dus op 'n konkrete wyse hoe sy voel. Die vroeë-adolesent raak ook bewus van 'n eie persoonlikheid en besef dat sy anders as ander mense is. Sy ervaar veral negatiewe emosies soos skuld, skaamte en angs (Rebelo, 2004:32). In hierdie tydperk word daar min stabiliteit in emosies ervaar. Haar emosies is 'n onvaste toestand waarbinne haar relatiewe geluk rondbeweeg (Larson *et al.*, 2002). Sy voel ook dikwels eensaam en alleen en wil haarself onttrek. Die vroeë-adolesente dogter ervaar negatiewe emosies soos woede wanneer sy oor haar voorkoms geterg word, wanneer maats by die skool dinge oor haar sê en onredelike beheer oor haar voorkoms en dit wat sy aantrek, utoefen (Mwamwenda, 1996:76; Rebelo, 2004:32).

Cosbey (2001) wys daarop dat daar 'n wisselwerking is tussen die individu se gevoelens met betrekking tot die aantreklikheid van die liggaam en voorkoms, die algemene persepsie van sosiale aanvaarbaarheid, die algemene tevredenheid met die persoonlike voorkoms en die kledinggedrag van die individu. In aansluiting het Kwon (1994) en

Cosbey (1990) bevind dat positiewe – of negatiewe gevoelens met betrekking tot die persoonlike voorkoms ook 'n invloed het op die emosionele stabiliteit van die persoon. Die vroeë-adolesente dogter se belewenis van haar fisieke voorkoms raak dus ook haar emosionele belewenisse, terwyl negatiewe gevoelens met betrekking tot haar voorkoms weer haar kledinggedrag mag beïnvloed.

2.3.2 Morele en religieuse ontwikkeling

Die ontwikkeling van morele redenering is 'n belangrike stap in kinders en adolessente se lewe. Dit gee aanleiding tot die besef van die individu se integriteit en die aanvaarding van verantwoordelikheid vir dit wat hy/sy sê en doen (Liebenberg, 2004:48). In dié proses van ontwikkeling kom die kind en adolessent tot die besef van wat regte en verkeerde gedrag is en rig dan haar gedrag hiervolgens (Louw & Edwards, 1997:512; Owens, 2002:472). Hoewel skuldgevoelens dikwels die kern van haar morele ontwikkeling vorm, leer die vroeë-adolesente dogter ook om empatie met ander te hê (Liebenberg, 2004:49). Morele ontwikkeling vind volgens Halonen en Santrock (1996:346) plaas namate die gedagtes meer volwasse word, die wederkerige gee-en-neem van die portuurgroepverhoudings en die moontlikhede vir rolspeel. Volgens Piaget (1932) in Mwamwenda (1996:149) ontwikkel 'n kind se morele denke in twee kategorieë, naamlik moraliteit van realisme en moraliteit van samewerking. Voor die ouderdom van 10 jaar ontwikkel morele bewuswording deurdat die kind moraliteit beleef as iets wat van buite geneem word en dan op hulle afgedwing word. In die gedagtes van 'n kind is niks op sigself reg of verkeerd, goed of sleg nie. Wanneer die kind egter by die stadium van moraliteit kom waar samewerking ter sprake kom, ontwikkel die kind 'n ander siening van moraliteit. Reëls word dan beskou as iets wat buigsaam en onderworpe aan verandering is. Die siening is van toepassing op kinders van 10 jaar en ouer, wat ook die vroeë-adolesent insluit. Reëls word ook gemaak met die doel om die regte van die individu te beskerm, eerder as om toegeskryf te word aan persone in gesagsposisies (Owens, 2002:472-473). Daarom noem Rebelo (2004:36-37) dat ouers wat kinders toelaat om deel te neem aan besluitneming, en portuurgroepinteraksies waar standpunte en perspektiewe van lewensbelangrike sake en geleenthede bespreek word, die morele rypheid van die vroeë-adolesent bevorder. In die proses van morele ontwikkeling leer die vroeë-adolesente dogter waardes soos eerlikheid, regverdigheid, verantwoordelikheid en respek aan (Liebenberg, 2004:51). Die vroeë-adolesente dogter moet die bestaande waardes bevraagteken, besluit watter vir haar aanvaarbaar is, en dit dan in haar persoonlike waardesisteem inkorporeer (Liebenberg, 2004:51).

Kaiser (1990:110) wys daarop dat morele waardes 'n belangrike rol speel in die individu se belewenis van die liggaam as deel van 'n bepaalde geslag, en ook in die keuse van klere met die doel om die liggaam te bedek of te benadruk. Dit speel ook 'n belangrike rol in die bepaalde gemeenskap en dus ook die individu se siening vir wat reg en verkeerd is met betrekking tot die manlike - en vroulike geslagsrol. So byvoorbeeld mag 'n bepaalde voorkoms wat binne 'n bepaalde gemeenskap of groep vir 'n dogter aanvaarbaar is, nie meer vir 'n adolessent of volwasse vrou aanvaarbaar

wees nie. Dit gaan dus nie net om voorskrifte met betrekking tot die geslagsrolle nie, maar ook om voorskrifte met betrekking tot ouderdomsrolle. Die vroeë-adolesent begin dus nou om, onder meer wat haar kledinggedrag betref, haar saak te stel en te motiveer. Sy word nie nou net meer voorgeskryf nie maar kan ook omdat sy 'n bepaalde waarde huldig, sekere gedrag openbaar.

Godsdien en geloof kan, volgens Elkind (1999) en Bridges en Moore (2002), 'n belangrike aspek in die lewe van die vroeë-adolesent wees. Alcorta en Sosis (2005) het tot die gevolgtrekkig gekom dat godsdien 'n bykomende produk van kognitiewe aanpassing is, en gebruik kan word om in die wêreld te oorleef. Die kognitiewe veranderinge wat in 'n vroeë-adolesent plaasvind, kan daartoe aanleiding gee dat vroeë-adolesente hul eie godsdienstige beskouing het. Dit is veral die vroeë-adolesent se interpersoonlike omgewing wat bepaal watter effek godsdien op haar welstand het. Die interpersoonlike omgewing sluit volgens Bridges en Moore (2002) interaksie met die familie, ouers se eienskappe en sosiale ondersteuning deur die portuurgroep in. Vroeë-adolesente wat deel het aan 'n godsdienstige gemeenskap is meer geneig om uitgebreide netwerke van ondersteuning en omgee te hê. Ouers en lede van die portuurgroep wat die vroeë-adolesent goed ken, word bronne van fisieke, sosiale en emosionele ondersteuning. Vir hierdie studie sou dit dus beteken dat probleme en krisisse wat die vroeë-adolesente dogter met betrekking tot haar fisieke veranderinge, en spesifiek die toename in massa, mag ondervind, beter hanteer kan word indien sy 'n sterk ondersteuningstelsel vanuit die gesin of portuurgroep het, en dat sy selfs godsdien as handhawingstrategie kan gebruik (Schafer & King, 1990; Donelson, 1999). Horn en Gurel (1981: 59-67) wys daarop dat Godsdien nie van die individu se morele waardes geskei kan word nie, en dat dit 'n belangrike rol speel met betrekking tot wat vir die individu van 'n bepaalde geslag en ouderdomsgroep, as aanvaarbare - of onaanvaarbare voorkoms en kledinggedrag beskou kan word. Dit gaan dikwels nie bloot net om aanvaarbaar of onaanvaarbaar nie, maar ook om reg en verkeerd en dikwels ook met emosies van skaamte en skuld oor die liggaam of dele daarvan.

2.4 PSIGO-SOSIALE ONTWIKKELING

2.4.1 Die verloop van psigo-sosiale ontwikkeling

Erikson (1968) se uitgangspunt in sy psigo-sosiale teorie is dat daar psigo-sosiale motiverings en behoeftes is wat die dryfveer in menslike ontwikkeling en gedrag is. Erikson verdeel menslike ontwikkeling in agt stadiums of fases en wys daarop dat die individu 'n psigo-sosiale taak het wat hy/sy in elke fase moet bemeester. Die bemeestering van die taak bou 'n positiewe kwaliteit in die persoonlikheid, en verdere ontwikkeling kan dan plaasvind. Indien die taak nie bemeester kan word nie, is dit negatief vir die persoonlike ego. Soos wat die individu van een fase na die volgende gaan, bly die oorkoepelende taak om 'n positiewe identiteit te vestig en te behou. Volgens Erikson (1968) staan die

vroeë-adolesent nou aan die begin van die identiteit-versus-rolkonflik-fase, waartydens die adolessent 'n sterk persepsie van haar self ontwikkel, of verward kan raak oor wie en wat sy is en wat haar rolle in die lewe behels.

Volgens Owens (2002:577) begin of eindig die identiteitsvorming nie gedurende adolessensie nie, maar dit ontwikkel en verander regdeur die lewensverloop van 'n individu. Tog is identiteitsvorming intens tydens die periode van vroeë-adolessensie. Die toenemende kommer aangaande identiteit kan moontlik toegeskryf word aan verskeie betekenisvolle oorgange wat die vroeë-adolesente dogter se lewensbane kruis. Haar gedagtes rondom liggaamsbeeld word gestimuleer deur die skielike fisieke veranderinge terwyl kognitiewe prosesse meer gevorderd word en na introspeksie lei. Volgens Owens (2002:577) probeer die vroeë-adolesent die een na die ander gesig uit in 'n poging om die ware/eie te vind. Sy ontdek en eksperimenteer met verskillende waardesisteme, gelowe en beroepsrolle. Die veranderinge wat met puberteit gepaard gaan, bring by die vroeë-adolesent 'n nuwe bewuswording van die self. Vroeë-adolesente met hul meer volwasse liggame kan hulself nie langer as kinders beskou nie. Volgens Van Niekerk en Van der Spuy (1998:63) gaan die vroeë-adolesent 'n kort tydperk van vereensaming deur tydens die soeke na haar eie identiteit. Die soeke na identiteit verwys na die vroeë-adolesent se soeke na die self te midde van vele fisieke, kognitiewe en sosiale veranderinge tydens vroeë-adolesente ontwikkeling. Dit is eers wanneer die vroeë-adolesent die self kan voorstel in 'n bepaalde en redelik bereikbare rol wat vir die self en ander om haar aanvaarbaar is, dat sy die self as 'n unieke individu begin ag (Scriven & Stevenson, 1998; Owens, 2002:577).

Die fisieke, seksuele en sosiale eise wat op vroeë-adolesente geplaas word, skep by hulle 'n behoefte om duidelikheid te kry oor wie hulle as individu is, en hoe hulle verband hou met die samelewing en volwasse wêreld waarvan hulle binnekort deel gaan word. Die uitprobeer van volwasse rolle vorm deel van hierdie proses. Deur te eksperimenteer met 'n verskeidenheid moontlikhede, kry die vroeë-adolesent 'n idee van verskillende rolle, sonder om die self onherroeplik aan een van die rolle te verbind. Aspekte wat volgens Louw en Edwards (1997:516) en Liebenberg (2004:52) aangespreek word tydens identiteitsvorming is die stabilisering van 'n geslagsrol, verhoudings, huwelik, godsdiens, politiek, 'n eie waardestelsel, losmaak van die ouers, sosiale verantwoordelikheid en werksrolle. Volgens Wortman en Loftus (1992:310) stel vroeë-adolesente se verbeterde kognitiewe vermoëns hulle in staat om die self op 'n meer psigologiese wyse waar te neem. Wanneer die vroeë-adolesent gevra word na 'n beskrywing van die self, noem sy nou nie meer net haar liggaamskenmerke nie, maar ook haar gevoelens, gelowe, waardes, asook kenmerkende wyses van optrede. Vroeë-adolesente kan dus sterk na binne gekeerde handel. Hulle soek na 'n dieper onderliggende kern vir die self, 'n kern wat hulle uiterlike kenmerke saamvat. Die vroeë-adolesent ontwikkel 'n behoefte om 'n onafhanklike identiteit te stig, veral om haar van haar ouers te onderskei. Die strewe om sin te maak uit die self weg van die ouers, lei dus dikwels tot 'n groot afgetrokkenheid by die vroeë-adolesent. Erikson (1968) is van mening dat sommige vroeë-adolesente vinnig en met min inspanning deur die proses van identiteitsvorming gaan. Hulle weet wie hulle is, wat hulle van die lewe wil hê en beskik oor die vermoë om hulle eie waardestelsels te vestig. Hulle raak ook betrokke by 'n proses

van bevraging, ontdekking en eksperimentering. Hulle mag ouers se raad bevaagteken en 'n nuwe wêreld ontdek waarin hulle meer sê en die ouers minder sê het. Die vroeë-adolesent kom ook tot die besef dat, wanneer die voorskrifte en keuses van die portuurgroep gehoorsaam word, dit vir haar aanvaarding binne die portuurgroep bring. Aan die ander kant kan die vroeë-adolesent die waardes waarmee sy grootword bevaagteken en met nuwe waardes eksperimenteer, en hierdie proses kan 'n krisis word wat lank neem om uitgesorteer te word.

In aansluiting by Erikson (1968) se siening word Marcia (1976) se identiteitstatusmodel (identity status model) algemeen beskou as een van die belangrikste uitbreidings van Erikson se sienings met betrekking tot identiteitsontwikkeling. Marcia (1976) onderskei vier duidelike differensieerbare identiteitstatusse wat gebaseer is op die graad van verkenning (exploration) en verbintenis (commitment) wat die adolessent en dus ook die vroeë-adolesente dogter, ervaar of ervaar het. Identiteitsdiffusiestatus dui daarop dat die adolessent nog geen verbintenis gemaak het met betrekking tot 'n spesifieke ontwikkelingstaak nie en moontlik ook nie enige ander ontwikkelings-alternatiewe verken het nie. 'n Sogenaamde "foreclosure" status dui daarop dat die adolessent haar verbind het tot 'n spesifieke ontwikkelingstaak sonder om werklik enige verkenning te doen. In die moratoriumstatus is die adolessent in 'n staat van aktiewe verkenning en het nog nie 'n definitiewe verbintenis gemaak nie. Die identiteitsbereikingstatus dui daarop dat die adolessent die periode van aktiewe verkenning voltooi het en 'n verbintenis kon maak.

Marcia (1976) se identiteitstatus-model het al vele debatte vanaf teoretici en navorsers uitgelok (van Hoof, 1999; Berzonsky & Adams, 1999; Waterman, 1999) terwyl sommige navorsers soos Flum (1994) en selfs Marcia (1976) daarop wys dat daar elemente van meer as een van die statusse terselfdetyd by 'n persoon teenwoordig kan wees. Flum (1994) wys daarop dat die vroeë-adolesent waarskynlik in 'n status van identiteitsdiffusie of moratorium is, met ander woorde waar sy waarskynlik nog nie 'n verbintenis met betrekking tot die ontwikkeling van 'n bepaalde ontwikkelingstaak gemaak het nie, en waarskynlik nog besig is met verkenning. Met betrekking tot hierdie studie sou dit impliseer dat die vroeë-adolesente dogter nog met verkenning besig is wat betref die aanvaarding van 'n veranderende fisieke self, en daarmee saam 'n meer volwasse vroulike geslagsrol en gepaardgaande gedrag waarby kledinggedrag ingesluit is.

Ongelukkig is daar binne die kledingteorie weinig resente studies met betrekking tot die vroeë-adolesent se identiteitsontwikkeling en kledinggedrag. Kaiser (1990:163-164) wys egter daarop dat vroeë-adolessensie die tydperk is wanneer die kind toenemend in staat is om ook wat kleding betref, die veralgemene ander se norme en waardes te internaliseer. Kleding word ook 'n belangrike simbool van die vroeë-adolesente dogter wat aan 'n bepaalde portuurgroep behoort. Kaiser (1990:164) wys verder daarop dat die vroeë-adolesente dogter wat haarself en die fisieke veranderinge wat sy ondergaan meer geredelik aanvaar, ook meer geneig is om vir haarself aan te trek in stede van vir ander. Sy koester ook meer positiewe gevoelens teenoor haarself en haar voorkoms. Fisieke veranderinge wat tydens

vroeë-adolessensie intree, is dikwels verwant aan 'n meer volwasse seksualiteit en het dikwels tot gevolg dat die vroeë-adolessente dogter toenemend begaan is oor wat nou 'n aanvaarbare - of toelaatbare voorkoms is ten einde 'n meer volwasse geslagsrol te kan aanneem.

2.4.2 Die rol van ander in psigo-sosiale ontwikkeling

Uit die voorafgaande besprekings is dit duidelik dat ander 'n belangrike rol in die vroeë-adolessente dogter se psigo-sosiale ontwikkeling kan speel. Om aan 'n groep te behoort en kommunikasie met goeie vriende te hê is veral vir haar psigo-sosiale ontwikkeling belangrik (Rebelo, 2004:35). Die rol van ouers, die portuurgroep en veralgemeende ander soos die massamedia, kan soos volg saamgevat word.

Vroeë-adolessensie is 'n tydperk waarin daar gepoog word om onafhanklikheid te bewys ten spyte van die talle vroeë, dilemmas, druk en nuwe ervarings wat die fase kenmerk. Die gevolg hiervan kan konflik in die huis wees, asook 'n vroeë-adolessent wat poog om onafhanklikheid te bereik. 'n Moontlike rede vir die intensiteit van konflik in die gesin mag die vinnig-veranderende wêreld wees, wat anders is as die wêreld waarin die ouers opgegroe het (Twining, 1998:369). Louw (1992:442) en Halonen en Santrock (1996:341) deel die mening dat die ouers en portuurgroep se invloed eerder aanvullend tot mekaar is, as in konflik met mekaar. 'n Natuurlike proses van emosionele losmaking ontwikkel tussen ouers en die vroeë-adolessent (Rebelo, 2004:33). Dit geskied omdat die vroeë-adolessent 'n toenemende behoefte aan privaatheid ontwikkel namate sy 'n eie identiteit vestig. Die losmaakproses impliseer nie noodwendig 'n verlies van liefde en respek tussen ouer en kind nie en is normaalweg tydelik van aard.

Een faset waar ouers se invloed veral 'n rol kan speel, is waar massa en massaverwante sake soos massa-toename ter sprake kom. Ouers se direkte en indirekte invloed beïnvloed die dogter se siening van die ideale vrouefiguur (Vander Wal & Thelen, 2000; Markey *et al.*, 2002; Harrison, 2003). Vander Wal en Thelen (2000) voer aan dat enige druk van die gesin se kant af om die vroeë-adolessent se massa te beheer, geassosieer kan word met ontevredenheid oor die individu se liggaamsmassa. Ouers toon dikwels oordrewe bekommernis oor massa, liggaamsvorm en diëte. Dogters kan hierdie kommer waarneem en navolg.

Die portuurgroep kan beskou word as 'n verwysingsgroep met hul eie waardes en norme. Hulle stel ook bepaalde kriteria waarvolgens die vroeë-adolessent se status in die groep bepaal word. Gedurende adolessensie en veral vroeë-adolessensie, word meer gekonformeer as gedurende die kinderjare. Kriteria verskil soms van dié wat in die volwasse samelewing geld. Die portuurgroep bied aan die vroeë-adolessent die geleentheid om haar gedrag, probleme, behoeftes en doelwitte te evalueer (Shibutani, 1955). Die portuurgroep vorm volgens Jones (2001) en Rebelo (2004:35) 'n belangrike deel van die vroeë-adolessent se lewe en speel veral 'n toenemend belangrike rol in die definiëring van

sosiale verwagtinge, die stabilisering van 'n identiteit en die evaluering van die self. Daarom oorskadu konformering met die portuurgroep die vroeë-adolesent se verbintenis met enige betekenisvolle ander vanuit die speelstadium (Kaiser, 1990:109; Rebelo, 2004:35). Konformering met die portuurgroep vind veral inslag in kleding, haarstyle, taalgebruik en ander voorkeure (Mwamwenda, 1996:70; Louw & Edwards, 1997:519; Jones, 2001). Sandstrom, Martin en Fine (2006:136) voer aan dat 'n individu innerlik en uiterlik probeer konformeer met reëls wat binne 'n situasie aangedui word. Die vroeë-adolesent konformeer dus nie alleen met die sosiale gedrag van die portuurgroep nie, maar ook ten opsigte van liggaamsvoorkoms en vaardighede. Dit is vir haar veral belangrik om te weet hoe die portuurgroep haar liggaam waarneem. Die aanvaarding en ondersteuning deur die portuurgroep is sekerlik een van die grootste bronne van kommer vir die vroeë-adolesent.

Omrede vroeë-adolesente met sosiale mag en vermoëns eksperimenteer, kan hulle mekaar seermaak en persoonlike leed aandoen (Liebenberg, 2004:62). Daarom dat tergerly oor haar voorkoms dikwels tot die ontwikkeling van 'n negatiewe liggaamsbeeld lei (Liebenberg, 2004:56). Dit sluit handelinge in van kritiek teenoor liggaamsmassa soos in die geval van tergerly en aanmoediging om massa te verloor. Sosiale versterking vanuit die portuurgroep bevorder 'n interne oortuiging van die skraal liggaamsbou as belangrikste ideaal en daarmee saam dikwels liggaamsontevredenheid tydens 'n fase waar toename in massa normaal is (Liebenberg, 2004:56). Die resultaat hiervan is dikwels eetversteurings (Lieberman, Gauvin, Bukowski & White, 2001).

Hargreaves en Tiggemann (2003) beweer dat die massamedia die breër sosiale klimaat vorm waarbinne die vroeë-adolesente dogter haar liggaamsbeeld vorm. Die media stel egter waarskynlik onrealistiese voorkomsverwagtinge aan die vroeë-adolesente dogter (Botta, 2003) deur die voordele van 'n "volmaakte" liggaam te beklemtoon. Massamedia funksioneer vanuit 'n bepaalde kultuur, en in die Westerse samelewing word die skraal vroulike liggaam as 'n begeerlike ideaal voorgedra en uitgebeeld. Omdat die vroeë-adolesente dogter volgens Sandstrom *et al.* (2006:64) die rol van veralgemeende ander kan aanneem, kan sy ook die perspektief en verwagtinge van die gemeenskap as 'n geheel aanneem. Daarom steur sy haar aan die ideale liggaamsbeeld wat in die media voorgedra word, en kan – soos Hoyt en Kogan (2001) aanvoer – die blootstelling aan die media 'n direkte verband hou met die ontwikkeling van eetpatrone wat tot eetversteurings kan lei. Tydskrifadvertensies en ander mediabronne word dikwels deur veral vroue as sosiaal vergelykende standaarde gebruik (Hoyt & Kogan, 2001; Blowers *et al.*, 2003). Normale toename in massa en 'n slanke kinderfiguur wat verander na 'n meer geronde volwasse vroulike figuur, mag dus vir die vroeë-adolesente dogter problematies raak, en ontevredenheid met haar veranderende voorkoms kan deur die massamedia se onrealistiese standaarde met betrekking tot slankheid, versterk word.

2.5 IMPLIKASIES VIR DIE STUDIE

Dit blyk dus dat die vroeë-adolesente dogter op fisieke, kognitiewe, en psigo-sosiale vlak heelwat ontwikkeling ondergaan. Die terugvoer van ander (betekenisvolle ander en die verwysingsgroep) asook die vergelyking met veralgemeende ander speel 'n belangrike rol in die vroeë-adolesente dogter se belewenis van die self. Soos reeds genoem, is een van die belangrikste psigo-sosiale take wat die vroeë-adolesente dogter moet bemeester ten einde verder te kan ontwikkel, die aanvaarding van haar fisieke self en die effektiewe benutting van haar liggaam. Hierdie belangrike taak is ook onderliggend aan ander belangrike psigo-sosiale take wat sy nou moet bemeester, soos die vestiging van 'n nuwe geslagsrol en die bou van meer volwasse verhoudings met albei geslagte in die portuurgroep – take waarvan die bemeestering ook 'n rol speel in die vestiging van 'n eie identiteit. In die Westerse kultuur waar groot klem vandag geplaas word op uiterlike skoonheid en veral op 'n slanke vroulike figuur, is dit waarskynlik nie vir die hedendaagse vroeë-adolesente dogter 'n maklike taak om fisieke verandering en veral die toename in massa te aanvaar ten einde 'n positiewe liggaamsbeeld te ontwikkel nie. Daarmee saam word stereotipes oor massa en selfs stigmas oor oormassa algemeen deur die massamedia gepropageer en waarskynlik deur die portuurgroep aangehang. Positiewe innerlike kwaliteite word dikwels aan liggaamlike skoonheid en veral aan 'n skraal vroulike figuur gekoppel, terwyl meer negatiewe innerlike kwaliteite aan 'n groter of oormassa liggaam gekoppel word. Vir die vroeë-adolesente dogter wat oormassa is, of nie tevrede is met die feit dat sy nou in massa toeneem nie, kan die internalisering van sulke stereotipes tot gevolg hê dat sy ook nie 'n sterk en positiewe selfbeeld kan ontwikkel nie. Met betrekking tot persoonlike voorkoms en kledingkeuses is die gevolg dikwels dat die dogter nou uitermate klem lê op haar fisieke voorkoms terwyl kleding dikwels nou toenemend belangriker word. Kleding kan egter nie los van die liggaam gesien word nie en funksioneer in werklikheid as 'n tweede vel. Ontevredenheid met die veranderende liggaam het dus dikwels ook ontevredenheid met klere tot gevolg. Dit gaan dus om 'n totale voorkoms wat in interaksie met ander waargeneem word, en nie net om 'n liggaam wat los staan van kleding nie.

Die vroeë-adolesente dogter ontwikkel egter ook op kognitiewe en psigo-sosiale vlak. Die feit dat sy nou meer abstrak begin dink, intens ingestel is op die self en nuwe, maar dikwels onrealistiese wyses van dink en redeneer ontwikkel, mag tot gevolg hê dat sy haar veranderende liggaam meer intens, as uniek en problematies ervaar. Daarmee saam beleef sy nou nie net haar fisieke self teen die gesinsagtergrond nie, maar word die siening van die portuurgroep en dit wat die verwysingsgroep in die vorm van rolmodelle en die veralgemeende ander in die vorm van die massamedia propageer, toenemend belangrik in haar belewenis van haar self.

Nuwe wyses van dink en redeneer kan haar egter ook in staat stel om nuwe handhawingstrategieë te ontwikkel en te gebruik ten einde haar veranderende fisieke self en veral die toename in massa te kan hanteer, soos om anders oor haar veranderende self te redeneer, meer staat te maak op die ondersteuning van ander, of deur middel van haar

kleredrag, groter aanvaarding vir haar nuwe fisieke voorkoms te kry. Hoewel daar al heelwat studies gedoen is met betrekking tot die oormassa vroeë-adolessente dogter, is daar ongelukkig weinig, indien enige, indiepte-studies gedoen met die doel om beter te verstaan hoe die vroeë-adolessente dogter nie net oormassa nie, maar spesifiek die toename in massa beleef, en watter handhawingstrategieë sy in werking stel ten einde by 'n veranderende fase in haar lewe te kan aanpas. Die gevolg is dat daar binne die kledingstudieveld nie altyd begrip is vir onderliggende redes vir die dogter se kledingkeuse nie en dat haar oordrewe betrokkenheid en begaandheid oor klere en dikwels vreemde en eksentrieke keuses dan net afgemaak word as “tipies van die fase”.